

העושה סוכתו תחת האילן

ראשי פרקים

- א. סיבת הפסול בסוכה תחת האילן.
- ב. מחלוקת הראשונים בענין מהות הפסול ד'מצטרף'.
- ג. מחלוקת המהרש"א ואחיו.
- ד. סוכה תחת האילן אינה כסוכה תחת סוכה והנפ"מ העולות מכך.
- ה. שיטות הראשונים בהבנת התירוץ- "בשחבטן".

א. סיבת הפסול בסוכה תחת האילן

מצינו במשנה בדף ט: "העושה סוכתו תחת האילן- כאילו עשאה בתוך הבית. סוכה על גבי סוכה- העליונה כשרה והתחתונה פסולה. ובגמרא, "אמר רבא: לא שנו אלא באילן שצלתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצלתו כשרה". ומקשה הגמ', "וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי, הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר?" ומתרצת, "אמר רב פפא: בשחבטן".

הנה רבו השיטות בפרוש דברי הגמ', וכתב המאירי: "זהו לשון הסוגיה ובאורו מבולבל הרבה ביד מפרשים", וננסה בעניותנו לבאר חלקן והנפ"מ העולות ביניהן.

הנה בגמ' הובאה ברייתא ובה למדו מן הפסוק "בסכת תשבו", 'ולא בסוכה שתחת הסוכה ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית'. ומשמע מזה, דשורש שני הדינים דסוכה תחת אילן וסוכה תחת סוכה אחד הוא. ועניינו, שצריך לישב תחת סכך אחד ד'בסכת' חסר כתיב, ולא תחת ב' סככין. אך לכאורה, מלשון המשנה ומזה שחילקה דינים אלו לתרי בבי משמע דתרי טעמי ניהו ועניינים נפרדים הם. וכן נראה מלשון רש"י בד"ה 'כאילו עשאה בתוך הבית' שכתב: "ופסולה כדתניא בברייתא בגמרא". ובד"ה 'התחתונה פסולה' ביחס לסוכה ע"ג סוכה, כתב רש"י:

"דשני סכנין יש לה וקרא פסיל סוכה תחת סוכה כדלקמן" ומדקדוק לשונו משמע שהפסול דסוכה תחת האילן אינו משום שני סכנין, אף שנלמד מ'בסכת' כסוכה ע"ג סוכה.

ועוד יש לעיין מדוע הגמרא הביאה את הברייתא הלומדת את שני הדינים מן הפסוק רק לאחר כל דברי הגמ' ביחס לסוכה תחת האילן, ורק כשעברה לדון בסיפא של המשנה – בסוכה על גבי סוכה? שלכאור' משתמע מכך שגם לולי הלימוד מהפסוק, ישנה סיבת פסול בסוכה תחת האילן.

יש להסתפק, א"כ, האם הפסול דסוכה תחת האילן ובית שורשו הוא משום דאילן ובית פסולים לסכך ופוסלים את הסיכוך, ובלשון הגמ' "קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר", או שבלאו הכי פסולה הסוכה משום ב' סכנין משום דצל האילן נמי סכך הוי?

ונראה שנחלקו בזה הראשונים. שהרי הגמ' מקשה "וכי חמתה מרובה מצלתה מאי הוי, הא קא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר?" דהיינו גם במקום שהאילן חמתו מרובה מצלתו ולא צריכה הסוכה להפסל, עפ"י דברי רבא, עדין ישנה סיבת פסול, משום שהאילן סכך פסול ומצטרף הפסול עם הסכך הכשר.

ובדברי רש"י "מחובר- סכך פסול הוא דכתיב באספך... אלמא תלוש בעינן". נראה בדבריו אלה דדוקא השתא דמקשינן משום ד"מצטרף סכך פסול" נצרך לבאר מקור וטעם הפסול דמחובר, ואילו עד קושיית הגמ' לא נצרך לזה. ומשמע מזה שישנה סיבת פסול אחרת בסוכה תחת האילן כאשר צממ"ח, ובפשטות היינו משום ב' סכנין. ולכאורה אינו כדבריו דלעיל. ויבואר לקמן.

וכן מצינו להדיא בדברי המאירי שכתב "מאחר שצל האילן מרובה מחמתו שם סוכה עליו, והרי זה סוכה תחת סוכה כסוכה שבתוך הבית שפסולה על כל פנים".

וכן מבואר בדברי הריטב"א "דהכי מקשינן דאף דאילן שחמתו מרובה ליכא להך פסול דמתני', דסוכה תחת האילן מ"מ הא אית ביה פסולא אחריתי דמצטרף סכך האילן שהוא פסול בהדי סכך דסוכה". ומפורש בדבריו דהפסול במשנה בסוכה תחת האילן אינו משום דצל הפסול מבטל את צל הכשר, אלא מטעם אחר.

אמנם בדברי הר"ן נראה שגם בסוכה תחת האילן הפסול הוא משום דהסכך הפסול פוסל הכשר שתחתיו. שהרי כתב הר"ן ביחס לדברי המשנה 'העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית': "ואפילו הויא מסוככת כהלכתה שצלתה מרובה מחמתה מעצמה בלא צירוף האילן". ומהא דהוצרך הר"ן להוכיח דאפי' בכה"ג איכא לפסול דמתניתין מבואר שהפסול הוא משום דמצטרף סכך פסול לסכך כשר, שבו יש ה"א דנפסול רק בסוכה שחמתה מרובה מצלתה, וקמ"ל הר"ן רבותא שאף שהסוכה כשרה בפ"ע, בכ"ז נפסלת מחמת הסכך פסול שמלמעלה¹. אך אם הפסול היה מחמת ב' סככין, צריך היה להיות פשוט יותר דנפסול בסוכה שצלתה מרובה מחמתה, שדוקא בכה"ג הוי טפי ב' סככין.

וכן ביחס לדברי רבא בגמ' 'לא שנו אלא באילן שצממ"ח' כתב הר"ן: "וכיון שכן, נמצא שכל צל סכך זה מחמת אילן".

ומפורש יותר בהסבר קושית הגמ' 'וכי חמתו מרובה מצלתו מאי הוי והא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר' שפירש: "שאעפ"י שהסוכה בעצמה צלתה מרובה מחמתה... אפ"ה כיון שצל האילן שהוא פסול עומד למעלה, הרי הוא מבטל צל סכך כשר שהוא למטה ממנו שהרי אינו משמש כלום, כיון שהעליון מיצל עליו ונמצא שמצטרף הכא סכך פסול של אילן עם סכך כשר שאינו תחת האילן, שבשניהם נעשית הסוכה צממ"ח". ומבואר דפירש הר"ן דהפסול דמתניתין הוא משום דאין צריך את הצל דסכך הכשר. ובא רבא לומר שפסול זה אינו שייך אלא כשהאילן צממ"ח, אך באילן שחממ"צ ליכא למפסל, שהרי בעינן לצל הכשר. ומקשה הגמ' שאף באילן שחממ"צ מ"מ אינו נצרך אותו החלק דסכך הכשר שהאילן מסכך מעליו, ובלשון הר"ן, "וראוי שתפסל עד שיהא צל האילן מעט כ"כ דבלאו סכך שתחתיו יהא צלתה של סוכה מרובה מחמתה".

ב. מחלוקת הראשונים בענין מהות הפסול ד'מצטרף'

בהסבר קושית הגמ' 'הא קא מצטרף' כתב רש"י: "מחובר- סכך פסול הוא... ומהני צל האילן לצל הסכך להשלים צלתה של סוכה". ומבואר בדבריו, דכל היכא שלא נצרך צל האילן להשלים צלתה של סוכה, משום

¹ וכשיטת ריב"א שתבואר לקמן.

שיש בה די צל מחמת עצמה, לא נפסול משום דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר. (ורק במקום שצל האילן נצרך להשלים צלתה של סוכה ישנו פסול זה).

וכן ביחס לקושית הגמ' בהמשך מ'הדלה עליה את הגפן', ששאלה הגמ' 'הא קא מצטרף סכך פסול עם סכך כשר', וכתב רש"י: "ונמצא מסכך במחובר, ואף עפ"י שהוא רחוק ומובדל מרבה הוא את הצל, וצריך להיות צלתה מרובה מחמתה לבד מזה". הרי לן שאף במקום שישנו צירוף סכך פסול, מ"מ אם צל הכשר מרובה מחמתו בלא הצל הפסול- כשר².

וכן להדיא בדברי תוס' בד"ה 'הא קא מצטרף' שכתבו: "ואם הסוכה שתחת האילן מסוככת כראוי שצלתה מרובה מחמתה, לאו מסתבר שתיפסל משום צירוף סכך פסול, כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צממ"ח, אלא כשאין צלתה מרובה אלא מחמת הפסול איירי". ומבואר דלשיטת רש"י ותוס' אין "פסול" שעניינו הצטרפות סכך פסול לסכך כשר. הגמ' אינה מקשה מפסול חדש ששמו 'מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר' אלא מקשה הגמ', דאין להכשיר סוכה זו, הואיל ואין בסכך הכשר לבדו שיעור שיתן צלתה מרובה מחמתה בסוכה, ונמצא דמהני צל האילן לצל הסכך להשלים צלתה של סוכה.

וכדעה זו פסק השו"ע בסי' תרכו סעיף א' בשם ה"ש אומרים' הראשון.

לעומת דעת רש"י ותוס' מצינו ברא"ש, שהביא רבינו אבי העזרי בשם ריב"א שאפילו כשהסוכה צלתה מרובה מחמתה ישנו פסול זה ד'מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר'. וסברתו: "שהרי הצל הוא מן האילן ולא מן הסוכה", שאם ניטל סכך הסוכה "אכתי איכא מצל האילן..." כיון שמונחין ענפי האילן כנגד סכך הכשר.

והוסיף הרא"ש: "ומיהו אם הוא כן שענפי האילן אינן מצילין כנגד הסכך, אלא כנגד האויר שבין סכך הכשר- כשרה". דהיינו, כל זמן שהצל שישנו ע"י הסכך הכשר מרובה מהחמה ואין האילן מכוון כנגד הסכך הכשר הנ"ל- כשרה.

² ואומנם בדעת רש"י צ"ע, דלכאורה בדף י'. מצינו שסובר כדעת ריב"א החולק על דעה זו, ויבואר לקמן.

וכן כתב הר"ן בהסבר הגמ': "שאעפ"י שהסוכה בעצמה צממ"ח, אפ"ה מכיון שצל האילן שהוא פסול עומד למעלה – הרי הוא מבטל צל סכך כשר שהוא למטה ממנו, שהרי אינו משמש כלום". ובפשט דברי הר"ן נראה שחולק על הרא"ש, שהרי הר"ן פוסל דוקא כאשר הסכך העליון הוא הפסול, משום שלעולם הסכך העליון הוא זה שמיצל מפני החמה, והתחתון מיותר הוא. ולפי"ז אם הסכך העליון יהא כשר, לא יהיה אכפת לן במה שיהא תחתיו סכך פסול כנגדו. אך ברא"ש כתב דכל היכא דמונח הסכך הפסול כנגד הסכך הכשר, בעינן שיהא בשאר הסכך הכשר שיעור דצממ"ח בלא מה דהוי כנגד הסכך הפסול. שמה שמונח כנגד הפסול אינו משמש כלום לצל, שהרי אף אם ינטל עדין יהיה צל באותו מקום ע"י הסכך הפסול ומבואר שהנדון הוא האם הצל דהסכך הכשר הוא 'המיצל הבלעדי' באותו מקום ואין כל נפ"מ לשאלה מיהו העליון ומיהו התחתון. ויתכן שאף הר"ן מודה לדברי הרא"ש, ולא דוקא נקט בדבריו, וכן הוכיחו ממתני' ד'פירס עליה סדין' דיש שהסבירו המשנה מדינא דמצטרף סכך פסול כנגד הסכך הכשר, ושם בפשטות מדובר בפירס בין מעל הסכך ובין מתחתיו.

ובר"ן הביא שיטה נוספת: "דכל שקדמה סוכה לאילן לא אמרינן בהו מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר". והיא שיטת ר"ת, שהוכיח ממתני' דהדלה, מזה שנכתב הדלה עליה את הגפן ואח"כ סיכך על גבן, שדוקא בכה"ג שתחילתה בפסול "דתו לא מכשרא בסכך כשר". אבל כל שתחילתה בכשרות אעפ"י שאח"כ הדלה עליה את הגפן- לא תפסל הסוכה, דאל"כ היה שונה התנא סכך ואח"כ הדלה והיינו אומרים דכ"ש הדלה ואח"כ סיכך.

ונראה שטעמו של ר"ת, שהסכך שקדם ראשון נקרא שהוא עושה הצל. וגם כשנוסף אחריו מיצל נוסף, ואפילו אם העליון יהיה הסכך הפסול, אין צורך שהסכך הכשר יהיה 'המיצל הבלעדי' או העליון ומספיק זה שקדם כדי להחשיבו כעושה הצל. וכן לאידך גיסא כאשר הסכך הפסול קדם, לא יועיל מה שיעשה ואף אם הכשר יהא העליון, משום שהסכך הפסול נחשב שהוא המיצל.

ודחה הר"ן דעת ר"ת, משום שפשט המשנה ד'הדלה' מתפרש לדעתו דתרתיה קתני, 'הדלה עליה את הגפן'- דהיינו על גבי סוכה שהיתה כבר

מסוככת כהלכתה, או ש'סיכך על גבה', דהיינו, אחר שהדלה וא"כ אף לאחר שעמדה הסוכה כהלכתה תיפסל ע"י הוספת סכך פסול, משום 'דמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר'.
ופסק השו"ע כדעת ריב"א, בשם ה'ש אומרים' השני וכתב "בין שהאילן קדם בין שהסוכה קדמה", כדברי הר"ן ודלא כר"ת.

ג. מחלוקת המהרש"א ואחיו

הנה בתוס' (י. ד"ה פירס) כתבו בהדיא דפירס סדין ע"ג סוכה, כל שהסכך צממ"ח- כשרה בכל גווני.
והקשו האחרונים מהתוס' ט: ד"ה 'הא', שבו מוכח שאפילו בסוכה שצממ"ח, כל שצלתו של האילן מרובה מחמתו נפסלת הסוכה.
שהרי הקשו תוס' מדוע לא העמידה הגמ' את המשנה בסוכה שצממ"ח, שאז לא תיפסל מחמת צירוף הסכך הפסול, ולא תירצו תוס' שבמקרה כזה כלל לא תיפסל הסוכה, ואפילו כשצלתו של האילן מרובה.
מוכח, א"כ, מדבריהם שסוכה שצממ"ח נפסלת כאשר האילן שעליה צממ"ח. ותירץ המהרש"א שתוס' מחלקים בין מקום שקדם הסכך הכשר, שאז הנחת הסכך הפסול מעליו אינה פוסלת, לבין מקום שבו קדם הפסול, דפוסל. ולפ"ז: סוכה שתחת האילן, עשאה תחת האילן שקדם לה, ולכן פסולה, כל שהאילן צממ"ח, אך בפירס סדין על הסוכה קדמה הסוכה ולכן אינה נפסלת מחמת פריסת הסדין ע"ג. (וסברתו כדברינו לעיל בדעת ר"ת).

והנה התוס' הוכיחו דבריהם שסכך פסול אינו פוסל כנגדו מהמקרה בו הוצין יורדין לתוך סוכה הגבוהה מעל כ' אמה ושם אף שהסכך העליון גבוה מכ' אמה, אם צילתן של ההוצין מרובה מחמתן, כשרה הסוכה.
ולכאו' יקשה מזה לתירוץ המהרש"א, שהרי בפשוטו כשההוצין צממ"ח, אף הסכך העליון ממנו יצאו ההוצין כן הוא, והרי בכה"ג לא קדמה הסוכה לסכך הפסול, שהרי הניחן בבת אחת ומדוע כשרה הסוכה?
ונראה ליישב דבריו דדוקא כאשר קדם הסכך הפסול נפסלת הסוכה, משום שנעשה הצל על ידו, והוחל שם סוכה מחמת הסכך הפסול. משא"כ כשהונחו בב"א, דדמי לקדם הסכך הכשר, דהואיל והסכך הכשר יכול להצל לבדו, ניתן לראותו כסכך המחיל תורת סכך. ואעפ"י שגם הפסול לבדו יכול להצל, דמי לשנים שעשאוה בשבת שכל אחד יכול בפ"ע לעשות

המלאכה ולר"מ חייב, הואיל ויכול המעשה להיעשות על ידו אף ללא חבירו, ובזה סגי להחשיבו כבעל המעשה. (ובסוכה סגי בזה שהכשר יכול לסכך לבדו כל זמן שלא הוחל שם סכך ע"י סכך פסול).

ובשם אחיו כתב המהרש"א לתרץ, דאין נפסלת הסוכה מחמת סכך פסול שעליה אלא כאשר יש הפלגת י' טפחים ביניהם, ודין סוכה תחת האילן כדין סוכה תחת הסוכה, שבגמ' (י.) קי"ל כשמאל דבעינן הפלגת י"ט. אך כל שמונח הפסול בסמיכות לכשר אינו פוסל. וסברתו, דסכך פסול מעל הכשר פוסל משום הדין ד'בסוכות תשבו ולא בסוכה שתחת האילן', וכל שאין שני סככין נפרדים אינו נפסל מדין זה, דנחשב חד סככא. ומיושבת הקושיה, משום שבפירס עליה סדין מדובר בסדין סמוך לסכך ונחשב חד סככא, משא"כ בסוכה תחת האילן, שמדובר במופלג י"ט וכל שצלתו של האילן מרובה, פסולה. והוכיח דבריו מהברייתא שצירפה דין תחת הסוכה ותחת האילן ושניהם נלמדו מדכתיב 'בסכת' חסר, דדוקא סכך אחד כשר, ולדבריו אכן שוים הם בסיבת הפסול ובדיניהם ותרואויהו חד שמא נינהו, אבל אי נימא דסכך פסול פוסל אפי' בסמוך, ע"כ לאו משום ב' סככין הוא אלא פסול אחר, וא"כ יקשה מדוע הובא בברייתא דין 'ולא בסוכה שתחת האילן', הרי בזה אין צורך לפסול משום ב' סככין, שהרי פסולה בלאו הכי מדין סכך פסול הפוסל כנגדו?

ודחה המהרש"א דברי אחיו, דאם כדבריו- מדוע לא הקשו תוס' כנגד שיטת ריב"א, מהא דשנתה הברייתא 'ולא סוכה שתחת האילן' דמשמע מהכא שאין סכך פסול פוסל כנגדו כלל וכל הפסול רק משום ב' סככין. וביאר המהרש"א שאף שפסול משום שפוסל כנגדו, נקטה הברייתא גם את סוכה תחת האילן אגב סוכה תחת סוכה, אך באמת פוסל משום שפוסל כנגדו. ובזה נדחה דיוק אחי המהרש"א מהברייתא, שהרי ניתן להבין שבסוכה תחת סוכה בעינן להפלגת י"ט משום דין ב' סככין, משא"כ בסוכה תחת האילן שנפסלת משום שסכך פסול פוסל כנגדו ואין צורך בהפלגת י"ט. וכן הוכיח המהרש"א דלא נזכר בפוסקים דסכך פסול פוסל הכשר שתחתיו רק בהפלגת י' טפחים ביניהם³.

³ ויש להעיר שמבואר בדברי המהרש"א שהפסול דסכך פסול הפוסל כנגדו היא סברא פשוטה. שהרי לולי כן מדוע לא נאמר שאף הדין דסוכה תחת האילן נצרך לחידוש הפסוק אף שהסכך העליון מחובר, דמאן יימר שסכך תחת המחובר נפסל לולי הפסוק.

ד. סוכה תחת האילן אינה כסוכה תחת סוכה והנפ"מ העולות מכך

לכאורה דברי המהרש"א שהברייתא כתבה הפסול דתחת האילן רק אגב תחת הסוכה, קשים. ומפשט הברייתא עולה שנתחדש מ'בסכת' גם לסוכה תחת האילן. ועוד יקשה שלדבריו, במקום שהקדים לבנות הסוכה ואח"כ בנה בית מעליה או הטה ענפי אילן- לא תיפסל הסוכה, אלא בהפלגת י"ט ביניהם. ולא מצינו דבר זה בפוסקים וכפי שהקשה המהרש"א על אהיו. ועוד יש להקשות, שמדברי רבא בסוגיין מוכח שבאילן מעל הסוכה לא בעינן להפלגת י"ט. שהרי פסל רבא באילן שצממ"ח גם במקום שחבטן והשפילן וליכא כל הפלגה. ובפשטות, כדלעיל, לאפשרות שרבא פסל משום ב' סכין ומבואר שבפסול זה דב' סכין, לא בעינן הפלגת י' באילן ע"ג סוכה.

ולמהרש"א נצטרך להעמיד שהפסול במקרה ד'חבטן' הוא דוקא משום 'מצטרף' ודוקא כשקדם האילן לסוכה.

עוד יש להקשות לשיטת תוס' הנ"ל, שהרי אם מדובר בסכך עליון המשלים צלחה של סוכה, יוצא, אפוא, שהסכך התחתון מחמת עצמו חמתו מרובה מצלתו, וכיצד לדעת רבא ישנו פסול דב' סכין? והרי בסוגיא דסוכה תחת הסוכה מפורש שהפסול דב' סכין קיים רק כאשר ב' הסכין צלתן מרובה מחמתן ובמקום שהתחתונה חממ"צ, כשרה! וכן יקשה לשיטת הט"ז (תרכו סק"ג) הסובר שיש לפסול משום ב' סכין בסוכה תחת האילן אף במקום שהאילן חממ"צ, והרי בסוכה תחת סוכה מצינו שאין העליונה פוסלת אלא רק כאשר צממ"ח!

ונראה שיש לחלק בין הפסול דסוכה תחת סוכה, שהסכך העליון ראוי להיות סכך כשר, לבין הפסול דסוכה תחת האילן, שבו הסכך העליון פסול מצד עצמו ומופקע כעת מ'שם סכך'. אילן ובית לעולם אין נחשבים עם הסכך הכשר כ'חד סככא', משום שקובעים הם שם לעצמם מתוקף היותם סכך פסול.

ויתכן שדוקא משום דהוי קבוע, וכעין דלא אתי אוהל ארעי ומבטל דירת קבע.

וכן מבואר ב'טור', שהביא דרשה זו כמקור לפסול גם סוכה שתחת האילן. ולדעת הב"ח נצרך הפסוק לחדש פסול זה הואיל ומסברא סכך הסוכה כשר ואף ללא האילן יש צל.

משום כך, בסוכה תחת סוכה- התחתונה נפסלת משום ב' סכנין, רק כאשר שתי הסוכות צלתן מרובה מחמתן, משום שאל"כ נחשב הכל כסיכון אחד, שהרי ראוי לסכך בזה, ומצטרף ומתבטל הסיכון שחמתו מרובה לסיכון הכשר שצלתו מרובה, ורק כאשר שניהם צממ"ח הוא ב' סכנין, הואיל ולכל אחד חשיבות סכך כשר בפ"ע. משא"כ בסוכה תחת האילן- שהאילן אינו כשר לסכך, בהיותו מחובר ומופקע מ'שם סכך', בכל מקרה לא נחשב הכל כסיכון אחד, הואיל ואין צירוף ביניהם, ולכן גם כאשר אחד מן הסככים צממ"צ יכול להיחשב הדבר כב' סכנין.

מכח יסוד זה שסכך פסול כאילן אינו 'חד סככא' עם הכשר, יתכן שלעולם בסוכה תחת אילן ובית אין צריך הפלגת י' טפחים, דדוקא בסוכה תחת סוכה בעינן הפלגה דלא נימא חד סככא הוא, משא"כ בסוכה תחת אילן, הקובע שם לעצמו- לעולם נחשבים כב' סכנין ופסולה.

לדרך זו לא קשות הקושיות שהוקשו לעיל על יסודו של המהרש"א. משום שלדברינו יתכן שהפסול הוא אכן מדין ב' סכנין. וכדברי רבא בגמרא ב'חבטן', דפסול גם ללא הפלגת י"ט. ולכן לא מצינו דין הפלגת י"ט גבי סכך פסול, משום שלעולם אין צורך בהפלגה זו, אלא בסוכה שתחת הסוכה. ובסדין י"ל כדברי הב"ח, שהתיר הטור משום שנעשה להגן והוי כלנאותה שאינו פוסל. ובקה"י (סי' ח') כתב שדוקא בסדין מחמת עראיותו אין עליו שם בית קבוע כשאינו מופלג י"ט ולכן כשרה. וכן מצינו שהביא רש"י (בדף י. ד"ה אבל לנאותה) דברי ה"ש מפרשים, שטעם הפסול בסדין הוא משום שני סכנין ומבואר בדבריהם שאפי' שאין הפלגת ד"ט- פסולה. ואמנם דחאם רש"י משום סיבה זו, ויתכן שדוקא בסדין כן משום עראיותו, משא"כ באילן ובית.

וכן יש להוכיח יסוד זה מדברי התוס' רי"ד שהקשה וז"ל: "אי קשיא סוכה תחת סכך כשר פסולה, כ"ש סוכה תחת האילן, דהוי סכך פסול וכיון דתנא סוכה תחת סוכה, אמאי תני העושה סוכתו תחת האילן? וי"ל דסוכה תחת סוכה לא מפסלא עד דאיכא אויר בין שני הסככים ד' טפחים (התוס' רי"ד פסק כדעת ר' חסדא [לקמן י.]. דשיעור הרחקה בין סוכה לסוכה הוא ד' טפחים) אבל אם אין אויר ביניהם ד"ט כשרה, דתרוויהו כחד חשיבי וכסכך עב דמי, אבל סוכה תחת האילן אעפ"י שאין ביניהם ד"ט- פסולה, דאפילו אי חשבת לחד, הרי היא מסוככת בסכך פסול". הרי לן שהפסול דסכך תחת האילן חמור טפי ולא בעי הרחקה בין שני הסככים כפי הנדרש

בסוכה תחת סוכה. ואף שבסוף דבריו תלה הר"ד את הפסול בזה שמסוככת בסכך פסול, מוכח בדבריו שיש צד לומר שאינם נחשבים כסכך אחד, ואף ללא הרחקה ביניהם, שהרי כתב "דאפילו אי חשבת לחד". ומבואר כדברינו שכל שהסכך מופקע מדין סכך כשר, אינו מצטרף להיחשב כסכך אחד וכסכך עב.

ולפי"ז נוכל ליישב הקושיה שפתחנו בה, דאי הפסול דסוכה תחת האילן הוא נמי מדינא דב' סככין- מדוע חלקה המשנה שני דינים אלו לתרי בני. ועפ"י הנ"ל נראה שאף אם בשני המקרים, דתחת הסוכה ודתחת האילן- הפסול הוא משום ב' סככין, מ"מ הוא שני גדרים שונים בהך פסול. בסוכה תחת האילן- אלו שני סככים בעצם, דהואיל והאילן פסול לסיכוך קובע הוא שם לעצמו ואינו מצטרף כלל לסכך דסוכה, משא"כ בסוכה תחת סוכה, ששני הסככין ראויין לסיכוך, ניתן לראותם כסכך אחד וכמצטרפין, ולכן רק במקום שיש הפלגה ביניהם וצלתן של שניהם מרובה מחמתן- רק אז נאמר שפסולים משום ב' סככין.

ויתכן לישב עפ"י יסוד זה סתירה בדברי רש"י.

שהרי עפ"י דברינו לעיל, דעת רש"י כדעת תוס', הסובר שאין סכך פסול פוסל סוכה המסוככת כהלכתה, ופסול דמצטרף קיים רק כאשר 'מהני צל האילן לצל הסכך להשלים צלתה של סוכה'.

אך בדף י'. בסוגיא דסוכה תחת סוכה, ביחס למקרה שבו תחתונה צממ"ח ועליונה חממ"צ, כתב רש"י בד"ה תחתונה: "וכגון דקיימי תרוויהו בתוך כ' לארץ, דאי עליונה למעלה מכ' אף תחתונה פסולה, משום דמצטרף סכך פסול בהדי כשר..." ומבואר שגם במקום שבו תחתונה מסוככת כהלכתה וצממ"ח, ישנו פסול 'דמצטרף'. ואמנם בתוד"ה 'הא', כדי שלא יקשה לשיטתו, העמיד המקרה שם שצל התחתונה מרובה מחמתו רק בגלל צירוף הסכך העליון. ואכן לדבריו כל שהתחתונה צממ"ח מחמת עצמה- לא יהא פסול דמצטרף. אך ברש"י נראה לא כן. וכן הוכיח הקרבן נתנאל (אות ק), שהרי הגמ' אמרה שחידושה של הברייתא הוא במקרה שתחתונה כשרה ועליונה פסולה, דלא נימא שנגזור למפסל תחתונה משום דמצטרף סכך פסול. ופירש"י: "דזימנין דקיימא עליונה למעלה מכ' ולא מסיק אדעתיה למיחש אתחתונה משום צירוף סכך פסול עם הכשר". והוכיח הק"נ מכאן דע"כ מדובר שצל התחתונה מרובה מחמתה, גם ללא צירוף הצל מהעליונה, דאל"כ, אלא דנצרך לצל העליונה, כיצד יעלה

בדעתינו שלא יבדוק אם העליונה למעלה מכ' או לא, שהרי נצרך לצלה של סוכה זו ע"מ להכשיר סוכתו. ומבואר שלדעת רש"י גם כאשר תחתונה כשרה מחמת עצמה, עדין ישנו פסול דמצטרף, וכשיטת ריב"א. ותירץ הק"נ שם דרש"י ס"ל כדעת הריב"א, ומה שכתב בדף ט: "דמהני צל האילן להשלים צלתה של סוכה", כוונתו שאחר שנפסול בסכך הכשר את כל מה שיהא כנגד האילן- אזי לא יהיה שיעור הראוי בסכך הכשר אלא בצירוף הצל מהאילן, אך באמת מדובר בסוכה שצממ"ח מחמת עצמה וכשיטת ריב"א. וכ"כ בפני יהושע. וכן נאמר בדברי רש"י בד"ה 'הא דמצטרף' ביחס ל'הדלה' שמש"כ: "צריך שיהיה צממ"ח לבד מזה", היינו, חוץ מהסכך הכשר הנמצא תחת האילן וחוץ מצל האילן, ורק ככה"ג לא יפסול ה'מצטרף'.

ובראב"ה כתב מחמת סתירה זו בדברי רש"י, שרש"י בדף י. חזר בן ממה דס"ל בסוגיה בדף ט: וכן הובא בב"י (סי' תרכו)⁴. ובטור כתב להדיא שרש"י סובר כתוס' ודלא כריב"א.

ויתכן ליישב עפ"י דברינו לעיל, דשאני פסול דסוכה תחת סוכה מהמקרה של סוכה תחת האילן. וכמו שלענין ב' סככין יהא חילוק ביניהם, כן לענין הך פסול דמצטרף. בסוכה תחת האילן, הואיל והאילן מופקע מ'שם סכך'- אינם מצטרפים ואין דנים אותם כסיכוך אחד, ולכן סובר רש"י שרק במקום שמועיל צל האילן לסכך להשלים צלתה של סוכה, רק אז נראה את סכך האילן והסוכה כמצורפים הואיל וחסר בצל הסוכה עצמה. ולכן סובר רש"י שבסוכה שצממ"ח אין מצטרף הסכך דאילן לפסול הסוכה, (כפי שכתב בדף ט: ט) משא"כ בסוכה שתחת הסוכה, שאנו רואים את שני הסככים כמצורפין וכסכך אחד הואיל ושניהם כשרים מחמת עצמן לסיכוך, וכפי שלענין ב' סככין הצרכנו הפלגה ביניהם, דלולי כן הוי ממש כסכך אחד, כן לענין מצטרף אנו רואים אותם כמצורפים. ולכן בדף י. כתב רש"י שאף כשתחתונה צממ"ח תיפסל מחמת הצטרפות הסכך העליון, הגבוה מכ'.⁵

⁴ ולכאו' צ"ע ונראה דוחק גדול לומר כן דרש"י חזר בו ממה שכתב לעיל באותה סוגיה עצמה.

⁵ ויש להעיר שהבנה זו לא תתאים להבנת הר"ן וכן הריב"א ברא"ש בפסול דמצטרף, שכתבו שצל האילן הוא המיצל ולא צל הסוכה, דלפי"ז, סוף סוף צל הסוכה מתבטל.

ה. שיטות הראשונים בהבנת התירוק "בשחבטן"

תירצה הגמ', "אמר רב פפא- בשחבטן". ונחלקו הראשונים בהבנת דבריו. שיטת רש"י- "השפיל ענפיו למטה מעורבין עם סכך כשר ואין נראין בעין, וסכך כשר רבה עליו ומבטלה, דמדאורייתא כל מילי בטל ברובא". עפ"י רש"י, באילן שחממ"צ אין כל פסול, משום ששני סככין אין כאן, והפסול דמצטרף אינו קיים, משום שחל כאן דין ביטול ברוב. ולכאור' יש להקשות מדוע, א"כ, לא נכשיר אפי' כשהאילן צממ"ח שהרי הפסול כאן לשיטת רש"י הוא משום ב' סככין, אך סו"ס חל דין ביטול ברוב וא"כ לא יהא פסול כפי שלא חל הפסול ד'מצטרף? מדוע, לדעת רבא, באילן שצממ"ח חל הפסול דשני סככין למרות שחבטן ועירבן, משא"כ כאשר חממ"צ, שאין לפסול מטעם דמצטרף סכך פסול משום הביטול ברוב הנובע מהא דחבטן? ומפורש הדבר ברש"י שלא יועיל דין הביטול לענין ב' סככין, שהרי בד"ה 'מאי למימרא' כתב: "דכיון דחמתו מרובה דענפיו מועטין וסכך כשר רבה עליו מהיכא תיתי למפסל. לאו משום ב' סככין איכא דהא חד סככא הוא ולא משום מחובר איכא, דהא בטל ליה ברובא". ולא כתב רש"י שמשום הביטול ברוב לא יחול גם הפסול דב' סככין. ונראה, שטעמו הוא משום שאע"ג שחבטן ועירבן, מ"מ אנו רואים סכך זה כשני סככין ללא צירוף ביניהם. וטעם הדבר הוא משום שהביטול אינו אלא בדיני הפסולים בסכך, אך אינו במציאות האילן, וה'חפצא דאילן' אינו בטל, ולכן לא יועיל דין ביטול לענין ב' סככין, שהרי פסול זה קיים אף בב' סככין כשרים, להכי נמי לא יועיל הביטול לענין שיחשב על ידו הסיכוך הכשר והאילן כסכך אחד. ועפ"י דברינו לעיל, האילן נחשב סכך שני. ויתכן שהדבר תלוי בהא דהסכך מחובר, וסכך פסול וקבוע לעולם נחשב מין סכך אחר. ואילו בחממ"צ, אינו סכך כלל, אם לא כט"ז דלעיל⁶.

אלא נראה שצ"ל שכל מקום שיש צירוף בין סכך כשר ופסול, נדון בו כצירוף סכך שאינו כשר, ולכן תלוי בשאלה האם נחשבים כמצורפים וכעין דעת הראב"ה בסי' תריג שכתב: "כיון שמונחים ענפי האילן כנגד סכך כשר – זה וזה גורם – פוסל. ועדיין צ"ע. ⁶והרש"ש כתב דבצממ"ח לא מהני חבטה משום דמחובר חשיב ולא בטל. משא"כ כשחממ"צ אין צילו חשוב ובטל. ונראה שהבין שכשהגמ' מתרצת 'חבטן' אין הפסול

בדברי רש"י יש לעיין עוד, שהרי כלל ידוע בהלכות ביטול בכל התורה הוא שכל זמן שניכר האיסור ויכולים לבררו אינו בטל ברוב. וא"כ מה מועילה השפלת הענפים, כל זמן שניתן לברר ולהוציא את הסכך הפסול מן הכשר, ואינו בדין שיתבטל? ובלשון הר"ן: "שאינן לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו, שיהא בטל". וראיתי מובא בשם הגר"ד סולובייצ'ק שדין זה, שכל שניכר האיסור אינו בטל, יכול להתפרש בב' אופנים:

א. הדבר הניכר אינו כלול כלל בתערובת.

ב. הדבר הניכר כלול בתערובת אך אין היא מתירתו.

ורש"י סובר בזה כצד הב' הנ"ל, ועוד הוסיף שביטול סכך פסול הוא הכשרו של פסול ולא היתרו של איסור, ולכן גם דבר הניכר בתערובת הוכשר.

ולכאור' קשה, דמה בכך שישנו כאן הכשר הפסול ולא היתר האיסור, סו"ס מאותה הסיבה שלא תתיר התערובת את הדבר הניכר בתוכה, כך לא תכשיר הפסול?

ויתכן שרש"י סובר, שדוקא דבר הניכר לעין בתערובת הוא דאינו בטל⁷, דאינו מעורב כלל בתוכה. אך דבר שאינו ניכר, אף שניתן לבררו ולהפרישו וליצור מצב חדש שאינו קיים כעת- בטל הוא, כל זמן שכרגע אינו ניכר כלל. ומדוקדק בדבריו- "השפיל ענפיו ואין נראין בעיני".

ונראה שכן היא שיטת התוס' (טו: ד"ה והא), שכתבו: "דאין דומה שיתבטל סכך פסול בכשר אע"פ שהכשר רוב, כיון דאין מעורבין זה בזה וניכר כל אחד בפני עצמו. כמו שפירש בקונטרס דכשחבטן דלעיל, שעירבן ואינו ניכר הי ניהו פסול והי ניהו כשר". ומבואר שכאשר אינו ניכר בטל אעפ"י שניתן לבררו.

וכן מצאתי בדברי הגר"ש שקאפ (שערי יושר ג, יט) שהשווה דברי רש"י לשיטת הרשב"א ב'תורת הבית', הסובר שכלי שבלע איסור ונתערב בכלים

משום ב' סככין, אלא משום סכך פסול ודוקא כשצממ"ח חשיבות הסכך הפסול אינו נותנת לו ליבטל.

⁷ והנצי"ב במרומי שדה ביאר ברש"י, שמועיל ביטול ברוב אעפ"י שניכר הפסול משום שזה כעין טעם כעיקר, שלדעת רש"י (בחולין קט:) אסור רק מדרבנן, אעפ"י שמורגש טעם האיסור, ורק במאכלות אסורות החמירו. אך בסכך לא שייך להחמיר. עיי"ש ואכמ"ל.

של היתר בטל ברוב ולא נחשב דבר שיש לו מתירין. וחזינן מדבריו שאעפ"י שאפשר להוציא האיסור ע"י הגעלה- מ"מ שייך בו ביטול. ואמנם היה מקום לחלק ולטעון שבמקרה של הרשב"א א"א כלל להכיר האיסור, אלא רק שניתן להוציאו ע"י הגעלה, אבל במקרה דידן אפשר להכיר האיסור ע"י הפרדת הענפים. אך סו"ס מהשוואתו מוכח שסובר ששיטת רש"י היא שכל דבר שאינו ניכר כעת בטל, אעפ"י שאפשר לבררו. ואמנם מצינו בהלכות תערובות (צח, ד ברמ"א, בשם המרדכי בחולין): "אם נפל חלב לתוך התבשיל ונתבטל טעמו בס', צריך ליתן שם מים צוננים וטבע החלב להקפיא ולצוף למעלה על המים ויסירו משם, דמאחר דאפשר להסירו- הוי כאילו מכירו וצריך להסירו משם". ומבואר שסבר המרדכי דהביטול תלוי באי יכולת הסרת המתבטל, וכל שניתן להסירו חשוב כניכר. וכן נפסק להלכה. אך נראה ששיטת רש"י ותוס' היא שהביטול תלוי בהא דאינו ניכר המתבטל כעת, ואעפ"י שניתן לבררו ולהסירו.

עוד נתחדש ברש"י הנ"ל שגדר הביטול ד'חבטון' הוא דהסכך הפסול נהפך להיות כשר. ומפורש יותר ברש"י לקמן, ביחס למתני' דהדלה, שכתב להדיא (ד"ה אלא דחבטון): "דבטיל אגב כשר והוה ליה כוליה כשר". ונצרך רש"י לזה, שהרי לדעתו מדובר בשאין צלחה של סוכה מרובה מחמתה לולי תוספת הצל דהסכך הפסול, ולכן אם לא שנאמר שגם הפסול הפך להיתר ולהיחשב סכך כשר ממש- לא יהא לן מספיק סכך כשר להפוך הסוכה לצממ"ח.

ואילו לשיטת ריב"א, שהפסול דמצטרף הוי אף בכה"ג שהסוכה צממ"ח מחמת הסכך הכשר, אין צורך לומר שהפסול הופך לכשר. ומספיק שנאמר דאינו סכך פסול, וא"כ ליכא להך פסול דמצטרף.⁸

[ואף אם נאמר שרש"י ס"ל כדעת ריב"א, לא יקשה מדברי רש"י הנ"ל. ויתכן שנצרך לזה משום שאף במקום שאין הצל מרובה ישנו פסול, משום שאין שיעור הראוי בסכך הכשר אלא רק בצירוף הפסול. ולכן בכה"ג נצרך רש"י לומר שע"י הביטול הוי הכל כסכך כשר].

⁸ ובמשנה ברורה בסק"ז הביא דנחלקו האחרונים בשאלה האם גם לדעת ריב"א תועיל השפלת הענפים גם כאשר אין צלחה של סוכה מרובה מחמתה בלא האילן, וכן הוא דעת הגר"א. ואילו המג"א בסק"ד כתב להחמיר. ופסק המ"ב דלמעשה נכון להחמיר כמותו.

ומכאן הוכיח הגרע"א (גליון השו"ע או"ח יא, א) שבמקום שנתערבו חוטי ציצית שנטוו שלא לשמה בחוטיין הטוויין לשמה- כולם הוכשרו לציצית. דע"י הביטול קבלו הטוויין שלא לשמה דין של 'נטוו לשמה', ובשו"ת עונג יו"ט (סי' ד) חולק על דברי הגרע"א משום דשאני חוטי ציצית שהם מחוסרי מעשה דטויה לשמה ולא יקבלו מעלת ה'לשמה' ע"י הביטול, משא"כ בסוגיא דידן שמצינו בה רק שע"י הביטול הוסר הפסול וממילא חשיב כסך כשר ויועיל לסיכוך הסוכה.

ובשערי יושר (ג, יט) כתב ביחס לסברתו: "וסברתו אינה מקובלת עלי כלום, כי מאין לנו לחלק בכלל זה שהוא מקרא ד'אחרי רבים להטות'. דהרי עכ"פ אין הביטול משתנה בעצמותו, והפסול לא נעשה כשר, אלא דלענין הנהגה אמרה תורה להתנהג כהרוב. וכיון שכן, מאי נפ"מ אם דין ההנהגה תלוי באיזה פסול או מחמת חסרון התייחדות וכי"ב".

לדעת רש"י יקשה עוד, שהרי 'אין מבטלין איסור לכתחילה'. וכיצד יעשה סוכתו זו לכתחילה, ע"י הסך הפסול?

לדעת הראב"ה, צריך להשפיל ענפי האילן לפני כניסת החג, כשעדיין אין על ענפי האילן שם איסור.

ולפי"ז פסק המג"א (סק"ג), שבחוקה"מ אסור לכתחילה להשפיל הענפים ולערב הפסול. ותירץ עוד הראב"ה שביטול איסור לכתחילה אינו אסור אלא מדרבנן, ולא אסרו אלא במקום שנהנה מן הביטול. אך "מצוות לאו ליהנות ניתנו" ולכן שרי.

הט"ז (סק"ב) הסביר, שאין איסור מצד עצמה של הסוכה לשבת בה, אלא שהיושב בה אינו יוצא ידי חובת המצוה ולכן לא שייך לומר כאן ד'אין מבטלין איסור לכתחילה'.

לשני הסברים אלו- יכול להשפיל הענפים אפילו בחוקה"מ. וכן פסק המ"ב (סק"ה).

שיטת הר"ן- הר"ן העמיד הגמ' במקרה שיש בסך הכשר שיעור צממ"ח, וקושיית הגמ' היא דהאילן יבטל את צל הסך שלמטה ממנו, וכשיטת ריב"א.

ותירצה הגמ' שחבטן ועירבן עם הסך הכשר. והואיל וחמתו של האילן מרובה מצלתו "מבטיל ברובה, מאחר שהכל מעורב".

ובמקרה שצלתו של האילן מרובה מחמתו, לא יתבטל הסכך הפסול, "כיון שאין הסכך הכשר מועיל בסוכה כלום".

והקשה הר"ן, דתסגי בפלגא ופלגא סכך כשר, שהרי קי"ל (בדף טו.) דפרוץ כעומד כשר ומדוע נצרך רוב סכך כשר? ותירץ, ד"כל דבר שעומד בעצמו ואינו מעורב חשוב יותר, ולכן אעפ"י שנתחדש בהלכה למשה מסיני דבפלגא סגי- מ"מ אין זה אלא כשהמחצית המכשיר עומד בעצמו, דחשיב". ובמקום שהוא מעורב, שנתמעטה חשיבותו, אעפ"י שנתמעטה גם חשיבות הפסול בהתערבותו, אין בכך כלום, משום שסו"ס המתיר נגרע ולכן בעינא דוקא רובא.

ועפ"י הר"ן, "ודאי שאין ביטול זה כביטול שאר איסורין, שאין לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו, שיהא בטל". אלא כאשר יש רוב מן הכשר, אעפ"י שמעורב לא גרוע יותר מאשר פלגא ופלגא כשעומד בפ"ע, הואיל ואין המיעוט מבטל חשיבות הרוב. ומבואר בדברי הר"ן המחודשים, דבכה"ג שחבטן תו אין הסכך הפסול פוסל הסכך הכשר שתחתיו, אפילו בלא דין ביטול. ומה שכתב הר"ן בריש דבריו 'מבטיל ברובה', צ"ל שלא דוקא נקט ואין כוונתו לדין ביטול ברוב כהבנת רש"י, אלא דאין הפסול המועט יכול לבטל חשיבות הרוב, והוי כעין פלגא ופלגא שכשר מדין פרוץ כעומד.

שיטת הרמב"ם- בפ"ה הי"ב כתב הרמב"ם: "העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית, הדלה עליה עלי האילנות ובדיהן וסיכך על גבן ואחר כך קצצן- אם היה הסיכוך הרבה מהן כשרה, ואם לא היה הסיכוך שהיה כשר מתחלתו הרבה מהן- צריך לנענע אותן אחר קציצתן, כדי שתהיה עשויה לשם סוכה". במשנה ד'הדלה עליה את הגפן' מצינו שני אופני היתר:

א. כשהיה הסיכוך הרבה מהן.

ב. "או שקצצן".

וכשהסיכוך רבה עליהן, מבואר בסוגיין שזהו דוקא בשחבטן. וכתב רש"י שחבטן הינו שעירבן ובטלין ברוב, והמפרש חבטה- תלישה או שליפה טועה, דהיינו קצצן דקתני סיפא דכשר, אפילו היה המחובר רוב. כלומר, הואיל וישנה אפשרות לקצוץ המחובר, ובזה יועיל בכל מקרה, אף כשרוב הסכך היה מחובר- מוכח ש'חבטן' אינו קצצן, שהרי ב'חבטן' מועיל דוקא כאשר 'היה הסיכוך הרבה מהן'.

אך ברמב"ם, הן בפירוש המשניות והן בהלכותיו הצריך גם כאשר היה הסיכוך הרבה מהן שיקצוץ. ומבואר שפירש כ'שחבטן' - בשקצצן. וביחס לקושיה החמורה שהקשה רש"י, שבקצצן נכתב במשנה דכשר אפילו כשהיה הרוב מהמחובר, תירץ הר"א ז"ל בן הרמב"ם שחבטן הינו קצצן בלבד, וזה סגי כשרובו סכך כשר, וקצצן דמתני' היינו דוקא קצצן ונענע אותם, דברוב מהמחובר בעינן דוקא קציצה ונענוע כדברי שמואל בגמרא.

והקשה בקהילות יעקב (סי' ט) דלרמב"ם שחבטן היינו קצצן, מבואר שלולא הקציצה פסולה, משום שעדיין יש בה פסול דמחובר ולא מועיל ביטול ברוב. וא"כ כיצד תועיל הקציצה, והרי עדיין יש בה פסול דתעשה ולא מן העשוי. ומדוע במקום שהיה הסיכוך הכשר הרבה מהן כשר אפי' בלא נענוע?

ותירץ ה'שער המלך' דשאני פסול דמחובר דחשיב ולא בטל ברוב, ולכן בלא קציצה לא יועיל מה שהסכך הכשר הרבה מהן. אבל לאחר שקצץ, שישנו רק הפסול ד'תעשה ולא מן העשוי' בסכך זה, הוי כשאר פסולין דבטלא ברוב ולכן כל שיש רוב סכך כשר אין צריך גם נענוע. ויתכן עוד לבאר, שאין ביטול ברוב יכול לשנות המציאות, ולכן אעפ"י שהביטול יועיל להכשיר את הסכך הפסול משום 'תעשה ולא מן העשוי', מ"מ אינו יכול לשנות המציאות ולהחשיב את הדבר המחובר כאילו תלוש הוא. וכעין דברינו לעיל ביחס לציצית הטויה שלא לשמה⁹.

בעל המאור פירש המילה 'חבטן' כפשוטו, דהיינו, חבט ענפי האילן, עד שנשרו כל העלים ממנו. וע"י זה גלי אדעתיה דלא ניחא ליה בצילו של האילן כלל, ונעשה האילן כעומד בפני עצמו, ולא מצטרף לצל סוכה. וכן הוא במאירי שכתב שהשיר את העלים ואין צל האילן כלום, ולכן צלתה של הסוכה מרובה לא ע"י צירוף האילן אלא מחמת עצמה.

⁹ ובקה"י הקשה עוד שבדברי הרמב"ם מבואר שאינו דין דוקא ב'מחובר', אלא אף בשאר פסולין. וכבר קדמו בקושיות אלו הגר"ש שקאפ בשערי יושר ג, יט. ו"ל ואכמ"ל.